

N.F.S. Grundtvig “Fru Maries Bautasteen ved Rønnebæksholm”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.21, maj 2023

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1855 (SJ: 1124)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 10

Teksten er etableret af Kirsten Vad

Punktkommentarer, indledning og tekstredigering er skrevet af Kirsten Vad, redigeret af Stine Guldahl Holst og Krista Stinne Greve Rasmussen

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning ph.d. Klaus Nielsen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

[A:1]US:26

Fru Maries Bautasteen ved Rønnebæksholm.

Det var den *fjerde* August, Fru *Maries* Aarsdag, at Bautastenen blev reist for *hende*, som vi havde saa kort og maae deslængere savne, *hende*, som, hvis hun endnu havde levet, først vilde fyldt sine to og fyrretive Aar og som vi snarere havde tænkt, skulde baaret de *Firsindstyve* uden krummet Ryg eller sløvet Øie.

Det hørde vistnok til mit Levnets-Løbs tunge Skridt at gaae i Spidsen, hvor man rejste Bautastenen for mine Øines Lyst og min Sjæls Veninde, thi denne Begivenhed hørde jo med til Fru *Maries* Ligbegjængelse, men det var dog, mellem mange tunge Skridt i hendes Fraværelse, det letteste, thi Bautastenen, naar den sættes af kiærlige Hænder paa Sandheds Grund, da peger den dog paa en virkelig *Opreisning*, som den kan times herved for dem, som er i Gravene. Ja, en saadan Bautasteen peger ikke blot i det Fjerne, Omtaagede, paa Soel-Opreisningen, som de allerkiærligste Hænder vil give alt ædelt Støv i den elskeligste Sandheds Navn, men den peger ogsaa i det Nærværende og Aabenlyse, paa den Maane-

Opreisning, som kiærlige Læber paa den yndige Sandheds Vegne skjænker hensovne Ædlinger i et *levende* og priseligt *Eftermæle*.

Og see, en saadan Bautasteen er Fru *Maries* til *Rønnebæksholm*, thi den er reist af *Bønder* og *Huusmænd* paa Godset, efter deres eget *Hjertes* Drift og efter deres eget *Hoved*, derfor er det en trofast *Kampesteen*, vel sine fem Alen høi, hvori jeg gjerne vil see et godt Varsel om den "*dannede Bondestand*", der hverken er forgjort eller forkvaklet, som Kampestenen vilde være, hvis den enten var blevet til Sand|US:27steen eller dog var slebet og glattet til Ukiendelighed, istedenfor kun at |[A:2]være tilhugget og tildannet efter sin Art og til sit Brug. Og naar en saadan Bautasteen er reist af danske *Bønder* og *Huusmænd*, af egen Drift og efter deres eget *Hoved*, da veed Alle hvem der kiender dem, at den er *ikke* reist for *ingen Ting*, thi der skal altid Noget og sædvanlig Meget til at sætte Danske *Bønder* og *Huusmænd* og især magelige *Sællandsfare* i Bevægelse for Noget, der koster noget, og kan snart koste dem hvad de kalder meget, om ikke formeget. Og skiøndt det kun er en *Kampesteen*, tildannet af *Steenhuggeren i Skielby*, Niels Madsen, saa har den dog kostet hvad *Sællandske* *Bønder* og *Huusmænd* kalder meget at give ud som en *Almisse* og at sætte paa en *Steen*, thi vel veed jeg ikke og har heller aldrig spurgt om, hvormeget *Bautastenen* har kostet i rede *Penge*, men jeg har dog hørt af et trofast *Ørevidne*, at da *Mændene* først ifjor var samlede om den *Sag*, hvor *Sognefogden Jørgen Jepsen* fra *Steenstrup* og *Jens Vincentsen* fra *Bøgesø* fødte *Tanken* og førte *Ordet*, da sagde den gamle *Bonde*, som skulde gjøre *Begyndelsen*, jeg giver *fem Specier*, og han tænkte vel, der vilde *Ingen* af de *Andre* stikke ham, men han blev dog stukket, for en anden *Bonde* sagde: jeg giver *tredive Rigsdaler*, og det er mig *Nok* til *Beviis* paa, at Fru *Maries* *Bautasteen* har kostet Danske *Bønder* og *Huusmænd* meget meer end de vilde give for *ingen Ting*.

Da nu *Ære-Støtten* for Fru *Marie* er sat af *Sællandske Bønder* og *Huusmænd*, efter deres *Hjertes* Drift og efter deres *eget* *Hoved*, saa følger det af sig selv, at *Læsningen* maa være det maadeligste, og at det langt mere var Fru *Maries* *Hjerte* end hendes *Aand*, baade *Runerne* og *Bautastenen* i det Hele efter deres *Mening* skulde pege paa, men det skader *igrunden* slet ikke, for deels er *Læsningen* ikke blot paa *Bautastene* men ogsaa i *Menneske-Livet* noget af det *Mindste*, og deels er *Aan|[A:3]den* Noget, man ikke nær saa tydelig enten med *Støtter* eller *Runer* kan pege paa som paa *Hjertet*, og endelig kan *Hjertet*, som en *Moder*, meget lettere og meget snarere tage imod *Indtryk* af *Aanden*, end det kan føde et virkeligt *Udtryk* for *Aanden*.

Det er derfor i mine *Øine* allerede meget, at i det mindste *Jørgen Jepsen* og *Jens Vincentsen* dog ikke ved denne *Leilighed* har glemt, at det er "*Aanden*", som gjør *levende*, thi de bekostede selv en

lille hvid *Due* paa Toppen af *Ære-Støtten*, og *Jørgen Jepsen* sagde udtrykkelig, at det var, fordi [|US:28](#)de vidste, at det var *Aanden*, som havde gjort *Fru Marie* til hvad hun var, og fordi de havde lært af den Hellige Skrift, at *Duen* betegnede *Aanden*.

Og hvad nu *Læsningen* paa *Fru Maries* *Bautasteen* angaaer, da vilde den vel i mine *Øine* været meget bedre, naar den havde været noget læseligere og meget kortere, omtrent som paa vore gamle *Runestene*, saa der blot klarlig havde staaet: *Bønder* og *Huusmænd* satte af dem selv denne *Ære-Støtte* for *Fru Marie* til *Rønnebæksholm* 1855. Gud glæde hendes *Sjæl* i *Himmerig!* men det er dog begribeligt nok, at naar *Bønder* og *Huusmænd* fandt sig bevægede til paa egen *Bekostning* at sætte *Fru Marie* en *Ærestøtte*, da vilde de ogsaa have, der skulde staae at læse, at de fandt sig bevægede dertil, fordi hun afløste *Hoveriet*, skiænkede alle *Bønderne Jagtretten* og overlod alle de *Bønder* og *Huusmænd*, som vilde tage derimod, deres *Gaarde* og *Huse* til fuld *Eiendom* for en billig *Betaling*.

Man kan nemlig ikke forlange af *Sællandske Bønder* og *Huusmænd*, at de skulde betænkt, hvad de *Boglærde* sædvanlig enten fortie eller benægte, at alle *Bogstaver* baade paa *Steen* og *Papir* er *Dødbidere*, som hverken kan tale eet levende *Ord* eller selv forklare og forsvare sig, men forudsætter en tilsvarende *Mund*, der kan og vil give levende *Besked* om hvad de *peger* paa, saa det nyttede slet ikke *Fru Marie* til et priseligt *Efter*[|A:4](#)*mæle*, at der stod paa *Stenen*: *Hoveriets Afløsning*, *Jagtrettens Skiænkelse*, *Selveiendoms Befordring*, naar der ikke fandtes *Munde* i *Nærheden*, som kunde og vilde forklare *hvorfør* og *hvordan* *Fru Marie* gjorde sin *Gierning*, saa det blev en rigtig god *Gierning*, der fortjende at mindes og æres.

Naar der imidlertid er saadanne *Munde* i *Nærheden*, da skader det jo ikke at man har forlangt den *Umuelighed* af *Stenen*, at den skulde give *Fru Marie* hendes *Eftermæle*, og jeg er sikker nok paa, at naar *Børn* og *Fremmede* spørger *Rønnebæksholms Bønder* og *Huusmænd*: *hvordan* var saa den *Fru Grundtvig*, som I har gjort saamegen *Ære* ad? hvad *Godt* gjorde hun? at de da *ikke* blot vil pege paa *Bogstaverne* og sige: *læs!* thi vel troer jeg ikke, at ret mange sællandske *Bønder* og *Huusmænd*, foruden *Pengene* een *Gang* for alle, vil til daglig *Brug* koste mange *Ord* paa *Fru Maries* *Eftermæle*, men *Somme* vil dog, og de *Andre* vil sikkert, saa tit det skal være, svare *Børn* og *Fremmede*: det kan I spørge "*vor Moder*" om, hun kan fortælle det *Altsammen*, og saa skal jeg love for, at [|US:29](#)*Fru Marie* faaer sit priselige *Eftermæle*, for de *Sællandske Bønders* og *Huusmænds Koner*, de er sædvanlig skaaret godt for *Tungebaand*, og det var svært, som de holdt ad *Fru Marie*, som en *Sællandsk Fru* ud af første *Skuffe*. Vel er *Bønders* og *Huusmænds Sprog* om saadanne *Dele* blevet meget fattigere end det har været og kunde

være, men hvad Hjertet er fuldt af, løber dog Munden altid over af, og det gaaer altid med *Hjertesproget* paa de flydende Tunger, ligesom med *Guldet* fra Biergenes Skiød, der aldrig løber saa langt med Floderne, baade igjennem det ene og det andet, at det jo kommer lige reent og klart for Dagens Lys.

Ja, jeg er vis paa, at Fru *Marie* vil af mange Kvinde-Munde, som kræves til Regnskab for *Ærestøtten*, faae i det mindste den Besked, som er *Hjertesagen*: ja, I kan troe, det var en Frue, der var snart ikke et Barn paa hele Godset, de kiendte hende jo, og pegede paa hende, naar de saae hende, og sagde nok saa mildt: der sidder Fruen, der gaaer hun, der staaer hun, for hvad enten hun sad som en Frue paa sin Vogn, med et Par Heste for som to Løver, eller hun sad her paa vor Bænk, hvor hun da har siddet saa tit, eller hun gik hen ad Gulvet, saa var det, som det kunde været en *Dronning*, og saa saae hun saa mildt til de Smaa og da til os alle, som en Guds Engel, og saa spurgde hun os ud og sagde os Besked om alle Dele, for hun var klog paa alle Dele, og kunde tale om *Vorherre*, pyt paa det Lav, meget bedre end vor *Præst*. Ja, saadan en Frue faaer vi vist aldrig meer; for vel var hun ikke engang født til en Herregaard, for det var gierne *Toftes* Penge *Rønnebæksholm* blev kiøbt med, men hun var lige godt Kvinde for at kunne styret et heelt Kongerige, og det var farligt at see som de Store, baade Grever og Baroner, skrabede ud for hende, og ligemeget hjalp det dem, for hun snakkede alle Dage ligesaa mildt og ligesaa meget med os, som med nogen af [\[A:5\]](#)dem, og da hun saa endelig fik isinde at forandre sig, som jo var sært nok med saadan en klog og regierendes Frue, som hun var, see, da tog hun dog ingen af de Store, men hun tog *Præst Grundtvig*, som endda var en *gammel* Mand, og de levede deilig sammen, ligesom et Par Kiæreste-Folk, og det var lige godt dog et yndigt Drengbarn, som Fruen fødte til Verden og døde i Barselseng med. Det var da en Sorg og Bedrøvelse for alle Folk her vidt og bredt omkring, og et heelt Aar efter, da de reiste *Ære-Støtten* for hende herude paa *Bankerne*, og baade *Jørgen Jepsen* og *Præst Grundtvig* lagde det ud, hvordan salig Fruen havde været, [\[US:30\]](#)og alt det, hun havde gjort baade for Bønder og Huusmænd, da kan det nok være, der blev ikke mange tørre Øine, for hun var saa mild og saa afholdt og gjorde saa meget godt, og saa var der ogsaa mange her paa Godset, som trykkede dem ved at kjøbe deres Gaarde, og tænkte immer at "*Bondevennerne*" skulde skaffe dem endda bedre Kjøb, og de angrede det nu saa bitterlig, og det kunde snart gaet *vor Fader* ligedan, for han gik ogsaa længe og trykkede sig, men saa en Dag, jeg havde været oppe paa Gaarden, og Fruen havde sagt til mig: I er jo dog nogen Tossier, at I ikke slaaer til, mens det er Tid! saa tog jeg Bladet fra Munden og sagde til vor Fader: du er jo dog en stor Tosse, om du ikke tager imod Stæden til Arv og Eie for os og vore Børn, mens du kan faae den for kun at svare et Par Skilling meer om

Aaret, for skulde Fruen lægge sig til at døe, som Gud forbyde, men vi er alle dødelige, da vilde Piben kanske nok faae en anden Lyd. Saa lød han mig dog ad, og nu takker han mig for det og velsigner Fruen i hendes Grav, og det er ikke meer end billigt, for hun var en Engel, Gud glæde hendes Sjæl i Himmerig!

Dog, det er jo ingenlunde blot *Bønder* og *Huusmænd* med deres *Koner* paa Rønnebæksholms Gods, Fru *Maries* Ærestøtte skal minde om det priselige *Eftermæle*, de, efter egen Bekiendelse, skylde hende, det er endnu langt mere hendes Slægt og Venner og hendes *Enkemand*, især da begge hendes efterladte Børn er umyndige, og skjøndt jeg, ved at vende mig til dem med Kravet, ingenlunde glemmer, hvad jeg nys indskærpede Bønder og Huusmænd, om *Munden*, som det eneste Redskab til et virkeligt *Eftermæle*, saa griber jeg dog mig selv i den samme Lyst, som jeg pegede paa hos Rønnebæksholms Bønder og Huusmænd, den Lyst at prøve hvad *Bogstaver* kan udrette til at sikkre Fru *Marie* et priseligt *Eftermæle*, og jeg forsvarer den Lyst hos mig selv med den Betænkning, [A:6]at skjøndt jeg umuelig med min Pen kan gjøre det Indtryk paa Børn og Fremmede, som et levende *Eftermæle* kan og skal gjøre paa dem, saa de blive tilmode, som om de selv saae og hørde hvad vi har seet og hørt, saa kan dog tilsvarende *Bogstaver* baade tjene til at opfriske Mindet hos Fru *Maries* Kyndinger og tjene til at fæste i Hukommelsen hvad man har hørt, og vil fornøie hendes Børn, naar de er voxet op med hendes Billede for Øie og med hendes levende Minde i Hjertet.

Saa skriver jeg da, som jeg siger: Fru *Marie* var tilvisse en stor, ædel og elskelig Kvinde i saa høi en Grad, som meget Faa, [US:43]men hun var det *ikke fordi* hun afskaffede Hoveriet, bortskænkede Jagtretten og solgde Huse og Gaarde for Røverkiøb, men hun gjorde alt dette og meget mere, *fordi* hun var en sjelden stor, ædel og elskelig Dannekvinde. Naar hun derfor enten blev rost eller lastet for de store Opoffrelser, hun gjorde til Bøndernes Opkomst i hendes Kreds, da pleiede hun at sige: det er meget uforskyldt, thi Gud veed, jeg gjør det hverken for at roses i Aviserne eller for at bevise min Dydighed eller for at ærgre eller fordunkle Nogen, jeg gjør det kun, fordi det i vore pinagtige Tider baade er klogest at skille sig ved hvad man dog ikke længer kan have nogen rigtig Sikkerhed paa eller Glæde af, og fordi det jo maa være alle *Danske Hjerter* en Trang at gjøre hvad man kan til et godt Forlig og et fast Forbund mellem dem, der har mindre og dem, der har meer af Guds grønne Jord og har Fornøielse af at eie den, see den blomstre og bære Frugt, saa de dog engang igien, som det ægte *Danske Folk*, gjør fælles Sag mod alt det Penne-Slikkeri, Studenteri og storagtige Stoddervæsen, som ellers vil ødelægge al menneskelig Frihed og Selvstændighed, al ædel Stolthed, Ære og Værdighed.

Saaledes talde og saaledes tænkte Fru *Marie* til

Rønnebæksholm, thi man maa vide, hun var saa stolt en Adels-Fru, som nogen kiæk Ridder fra Valdemars-Tiden vilde taget i Favn, hun var ikke lappet sammen af Ridder-Romaner og Vaaben-Bøger, men fremsprunget lyslevende og blank af Støbningen, altsaa skabt til at være hvad hun ønskede, og modig til at vise hvad hun var, ligegyldig ved hvad Verden derom vilde tænke eller sige.

Saadanne stolte Adels-Fruer er hverken følsomme eller blødsødne, eller bange for en muelig "*Tvangs-Lov*", og Fru *Marie* var heller ingen af Delene, saa det var kun ved Selv-Overvindelse, hun bortskænkede Jagtretten og solgde Gaarde og Huse for Røverkiøb, skøndt hun vidste, man i Verden vilde udlede det enten af Følsomhed eller af [[A:7]]Frygt. Hun vilde nemlig, i værste Fald, godt havt Sind og Mod til at gaae fra Gaard og Grund med tomme Hænder og sige stolt: de har med Uret taget min lovlige Eiendom fra mig, lad dem have den! men *mig* skal de *ikke* beherske, mine Fædre vil jeg ikke vanære, deres Skjold vil jeg ikke plette ved at kalde *Uretten Ret* eller smigre for Usselhed!

Men saadanne stolte Adels-Fruer kan godt være baade men|US:32*neskelige* og *folkelige*, være *kloge*, *indtagende* og *gudfrygtige*, og skøndt det sjelden alt findes samlet, saa fandtes det dog ogsaa samlet hos den sjeldne Fru *Marie*.

Saasart derfor, alt i *Christian* den *Ottendes* Tid, da de fleste Godseiere sov trygt og drømde om Slaraffenland, Fru *Marie* indsaae, at Ridderskabet var uddøet og Borgene faldefærdige, og Forholdet mellem Herremænd og Bønder forstyrret, forbistret og fortvivlet, da var hendes Beslutning taget at skille sig ved noget af det Kiæreste, hun havde i denne Verden, men dog ikke at gjøre det paa den nemmeste og som man siger fordeelagtigste Maade, men heller paa den ædelmodigste og besværligste Maade, fordi det var den bedste, den tjenligste for Folket og Mennesket, derfor ogsaa *Vorherre* behageligst, og dette sit ædle Forsæt satte hun iværk, saa utrættelig og saa elskværdig, at det maatte gjøre et dybt Indtryk ei alene paa dem, der lod sig overtale til deres eget Gavn, men selv paa dem, der haardnakket vægrede sig, enten fordi de ikke kunde komme ud af de gamle Folder, eller fordi de, efter mange feilslagne Forventninger, dog endnu ventede paa en *Tvangslov*, der endnu skulde skaffe dem bedre Kiøb, skøndt Fru *Marie* i det mindste solgde for *halv* Priis og læmpede sig, saa de kunde blive *Selveiere* uden i deres hele Levetid at svare synderlig mere end de havde svaret som *Fæstere*.

Fru *Marie* naaede vel med alt dette kun at blive af med omtrent det *Halve* af Rønnebæksholms Gods, men maatte hun levet nogle Aar endnu, havde hun dog vist naaet at blive det Hele kvit, og det uden at anvende det *Nødmiddel*, som hun vel ansaae for tilladeligt, men var dog for ædelmodig og folkelig til at anvende.

Der var nemlig især to Bønder paa Rønnebæksholms Gods, som

ved at trøste med *Tvangs-Loven*, forhindrede Endeel fra at skønne paa *Godvilligheden*, og Fru *Marie* sagde til mig: kaldte jeg nu *Huusmændene* deroppe til mig og sagde: disse *to Gaarde* vil jeg stykke ud til jer, saasnaart de bliver fæsteledige, da var **[A:8]** jeg sikker nok paa, at alle de andre Bønder vilde skynde dem og købe deres Steder, men det ville være et skadeligt Exempel og sætte endnu mere ondt Blod mellem Bønder og Huusmænd, derfor gjør jeg det ikke. Jeg gav hende naturligviis Ret i begge Dele, og havde den Fornøielse at kysse hende to Gange, fordi hun var saa klog og dog saa god, og jeg tvivlede heller ikke om, hun jo vilde faae sin Villie med det **[US:33]** Gode, thi det var hun ikke blot vant til i sit Huus og i hele sin Kreds, men det var hun besynderlig skabt og skikket til, og jeg har tit, naar jeg sad med Dørren paa Klem, i det lille grønne Kammer, ved Siden ad hendes Skriver-Stue og Bibliothek, høilig forundret mig over, hvordan hun baade kunde og vilde snakke med Bønder og Huusmænd hele stive Klokke-Timer, udlægge alt for dem, regne med dem og lee saa længe og saa mildt ad alle deres keitede Indvendinger, at de tilsidst maatte selv lee med og som oftest give Kiøb.

Ja, Fru *Marie* maatte vel, forsaavidt det kan passe paa saadanne "Leerkar", som vi Mennesker dog igrunden alle er, kaldes den "*Uimodstaaelige*" selv for Sællandske Bønder og Huusmænd, thi skøndt hun, som sagt, var den stolteste Adels-Fru, jeg har kiendt, og glemde aldrig noget Øieblik, at hun nedstammede fra de gamle "*Langer*" med de "*tre Roser*" og skøndt hun besad baade udvendig og indvendig den fineste Dannelselse, jeg har mødt hos nogen Dannekvinde, saa var hun dog til Jævnshold saa *sællandsk folkelig* baade i Hjertelag, Tankegang og Talemaade, at alle sællandske Bønder og Huusmænd, for ikke at tale om deres Koner, maatte finde, hun var som en af dem, kun meget kiønnere, klogere, kiækkere og høimodigere.

Derfor følte Fru *Marie* ogsaa endnu langt mere Medlidenhed end jeg med de igrunden hjertelige, velbegavede, dristige, lystige og vittige, men magelige, forsømte, forblindede og tit forgjorte *Sællandsfare*, og da hun, ligesom jeg, ansaae en ægte Dansk, folkelig *Livs-Oplysning* for det eneste, der med Guds Hjelp kunde frelse og rette dem, saa faldt naturligviis mit Ord om en rigtig *Dansk Høiskole*, især for Bønderkarle, aldrig i bedre Jord end hos hende, og naaer jeg nogensinde at lægge ordenlig Grund til en saadan Høiskole, da maa den nødvendig hedde "*Marielyst*", thi baade var det hvad hun for Alvor havde Lyst til og hvad hun drev paa, alt hvad hun kunde.

Ved den saakaldte *Hartkornets Udjævning*, som Fru *Marie* kaldte *uretfærdig*, skøndt jeg ikke deri kunde give hende Ret, da havde hun den storartede Plan, som **[A:9]** dog kvaldes i Fødselen, at alle Godseiere i *Sælland* og paa *Smaa-Øerne* skulde skiænket den

saakaldte "Godtgjørelse" til en *Dansk Høiskoles* Oprettelse, og den eneste Klemme hun satte paa de Bønder, som stod dem selv i Lyset, var, at for hvert Aar, de skiød **[US:34]**Lykken fra sig, skulde de, naar de omsider gik i dem selv, bøde 100 Rdl. til en saadan Dansk Oplysnings-Anstalt, og endelig havde Fru *Marie* ikke blot en Finger i det med *Æresgaven* til Høiskolen, da jeg fyldte de *Halvfjerds*, men hun vilde selv hjulpet til at reise den med begge Hænder, og havde sikkert ei ladt dem synke, saalænge hun selv maatte raade.

At nu Fru *Marie* var en saadan stærk, høimodig og folkelig Adels-Fruue, det laae aabenbar, som hun selv sagde, i de gamle *Langers Blod*, der ikke glemde deres høie Byrd og Kald, selv da de heller sank ned til *Jydske* Bønder ved Vesterhavet, end de vilde kravle op, som Penneslikkere og Statstjenere, og kunde da end mindre glemme deres høie Byrd og Kald, efterat have *arbejdet* sig op til deres oprindelige Stade; men at Fru *Maries Mod* ei var udartet til Hovmod og Herskesyge og at hendes *Styrke* ei misbrugdes til Vold og Grumhed, det maatte baade hun og vi takke hendes dybe, alvorlige Sanddruhed og Guds frygt for.

Ligesom nemlig Fru *Marie* i sin Enkestand (1841-51) havde god Leilighed til at vise, at *Vorherres* Naade var hende mere værd end al Verdens Domme, i det hun aabenlyst sluttede sig til de saakaldte "*Hellige*" i det *sydvestlige* Sælland, som dengang ikke blot bespottedes men afskyedes og forfulgdes i vor lille urimelige Verden, saaledes skylder jeg Fru *Marie* det Vidnesbyrd, at jeg aldrig har kiendt nogen Mund, hvori de faa og tilsyneladende fattige Ord: *jeg*, eller du, *troer jo dog paa Vorherre*, havde saameget at betyde, som i hendes.

Denne Fru *Maries* Sanddruhed og *Gudsfrygt* var det da ogsaa, som skaffede mig hendes første Bekiendskab 1845, som vel først under *Krigen* for *Danmarks* Tilværelse, hvori vi begge tog den mest levende Deel, blev til inderligt, uopløseligt Venskab, men var mig dog lige fra Begyndelsen en stor Mærkværdighed, saa jeg husker godt, hvor overrasket jeg blev en Aftenstund, da Fru *Toft* fra *Rønnebæksholm* lod sin Tjener melde, at hun holdt der nedenfor og vilde med Moder og Systre aflægge mig et Besøg.

Alt hvad jeg dengang vidste om Fru *Toft*, var, at hun stod eller syndes dog at staae i Spidsen for de **[A:10]**"*gudelige Forsamlinger*" og at hun havde Mod og Mandshjerte til at trodse den herskende Mening, og jeg kunde ikke tvivle om, at jeg jo, med al den *Billighed*, jeg stræbde at vise mod de "gudelige Forsamlings-Folk, den skarpeste Torn i Øiet. Jeg ansaae derfor Besøget snarest for en *Udæskning*, og det varede ikke længe, før jeg fandt Leilighed til lidt skielmsk at spørge, om Fru *Toft* ikke vidste, hvad det var for en *Sællandsk Herregaard*, hvor Biskop *Mynster* sagde, man kryede sig af at have haft en gudelig Forsamling paa

500 Sjæle? Jo, svarede Fru *Marie* kiækt, skjøndt det er Snak baade med Kryheden og med Antallet, kan der ikke være nogen anden sællandsk Herregaard meent end *Rønnebæksholm*. Saadanne korte og kiække Svar faaer man *nu* sjelden nok om saadanne Ting af Dannekvinder, og endnu sjeldnere af Dannemænd, saa Fru *Tofts* Svar huede mig naturligviis særdeles godt, og derefter dreiede da vor hørøstede Samtale sig sagtens udelukkende om de “gudelige Forsamlinger”, som jeg, trods mine stærke Indvendinger mod deres ægte “*Hellighed*” og levende, frugtbare “*Christelighed*”, meende at indrømme al den Ret *imod Verden*, som de eller Fruen kunde forlange; men skjøndt Fruen holdt Ørene stive, sagde hun mig dog siden, at hun aldrig havde mødt nogen Mand, der tog saa haardt og ubarmhjertig paa hende eller dog paa hvad hun elskede snart mere end sig selv. Jeg fik da ogsaa at vide, at hvad der havde saaret hende dybest, det var den Grund, jeg gav, *hvorfor* det ikke blot var *ugudeligt*, men *tosset af Verden* at hade og forfølge de “gudelige Forsamlinger”, som jeg ikke fandt, der var det mindste hos at hade eller forfølge, da deres “*Hellighed*” var langt fra at kunne skiære nogen i Øinene, og den “*Skikkelighed*” de unægtelig befordrede, maatte selv tækkes Verden, og at Resten jo var en selskabelig Smags-Sag. At nu det Ord kunde saare Fru *Marie* langt dybere end alle Verdens Grovheder og Dumheder, det kunde jeg vel ikke strax forstaae, men da jeg ret lærde at kiende den stolte Adels-Fruen og den dybe, for ramme Alvor gudfrygtige Kvinde, da kunde jeg godt forstaae, at det gik hende til Marv og Been, at en Mand, om hvis christelige Gudsfrygt og Oplysning hun havde gode Tanker, erklærede det med den største Sikkerhed, aandelig og christelig talt, for *slet ingen Ting*, hvad hun satte kun altfor megen Priis paa, som det ypperste Opbyggelses-Middel, hun kiendte.

Det varede imidlertid kun kort, før den gudfrygtige og | **[A:11]**sandhedskjærlige Fru *Marie* kom igien, thi skjøndt hun ikke havde ventet sig *saa* haard en Medfart, som hun, efter sin Følelse, **[US:36]**mødte, saa havde hun dog ventet sig noget Haardt, og havde desuagtet alvorlig sat sig for at giøre mit Bekiendskab, fordi hun, som hun først længe efter betroede mig, ventede at faae ret og reen Besked af mig paa vigtige Spørgsmaal, som hun kun forgjæves havde gjort de Præster, hun ellers meest yndede, da de enten ikke kunde eller ikke vilde besvare hendes Spørgsmaal, men indsvøbde sig meer eller mindre i deres *præstelige* Værdighed, der ikke tillod dem at behandle saa vanskelige Spørgsmaal med ustuderede Folk og det af Kvinde-Kiønnet. Saadanne Afspisninger eller Afviisninger kunde nemlig aldrig være slettere stædte end hos Fru *Marie*, thi vel var hun til Hverdagsbrug langt mere *godtroende* end de fleste kloge Folk, og syndes ved sin store Mildhed og Læmpelighed i daglig Omgang endnu at være mere godtroende end hun var, men i Henseende til *Troes-* og *Forstands-Sager* var hun dog meget langt

fra at være *lettroende* og i Henseende til *Examens-Viisdommen* og den paatagne *præstelige Værdighed* var hun ikke blot saa *vanthro*, som alle kloge Koner, men reent ubarmhjertig. Uagtet der nu ogsaa i mine Øine er en Aands-Overlegenhed, en høiere Oplysning og en egen Værdighed hos *rette* christelige Embedsmænd, som Menigheden og Kvinden i Menigheden gjør bedst i at bøie sig for, og skjøndt vi kun seent, om nogensinde, blev her aldeles enige om dette og om de "gudelige Forsamlinger", saa blev dog vor Grund-Enighed om *Christendom* og *Christelighed* efterhaanden os ligesaa klar, som vor Grund-Enighed om *Menneskelighed*, *Folkelighed* og *Danskhed*, saa aldrig har jeg mødt Mand eller Kvinde, med hvem det var mig en saadan Lyst og Trøst at skifte Ord og Tanker om alt Aandeligt og Hjerteligt, som denne vidunderlige Frue, der aldrig snoede sig fra noget af den Art, og som aldrig gav mig Ret, før hun saae, hun selv havde havt Uret, men gav mig alle de Tanker, hun tilegnede sig, tilbage i en Skikkelse, saa lyslevende, saa egen og saa yndig, som Sønnen, hun fødte mig ved sin Bortgang.

Jeg pegede nys paa mit første Møde med Fru *Marie* paa de *gudelige* Enemærker, jeg skal nu pege paa vort første Møde paa de *folkelige* Enemærker.

Det var 1846, da der blev holdt et *Dansk Samfunds-Møde i Nestved*, og jeg, med mange Andre, efter Fru *Tofts* gjæstmilde Indbydelse, tog ind paa *Rønnebæksholm*. Fruen tog *ikke* med ind til Nestved, og da **[A:12]**en af hendes Venner vilde gaae irecte med hende derom, loe hun ad ham, og uagtet jeg, **[US:37]**som i alle *menneskelige* Forhold hylder *Frivillighed*, naturligviis tav, saa maatte jeg dog, da jeg siden fra Hjemmet takkede Fruen for hendes Gjæstmildhed, tilføie et *Spørgsmaals-Tegn*, om det dog ikke skulde være lidt af en *pietistisk* Grille, der forhindrede *Dannekvinden* fra aabenlyst at tage Deel i det Danske Folkelivs naturlige Yttringer? Jeg veed aldrig, vi siden skiftede et Ord om den Sag, men da jeg 1848 atter gjæstede *Rønnebæksholm*, for at mødes i *Nestved* med *Danskhedens* bedste Venner paa den Kant, da var, om ikke før, saa dog ved den *Jydske* Krigs Udbrud, *Danskheden* brudt igiennem hos Fru *Toft*, saa hun viste sig ikke blot siden saa afgjort *Dansk*, at da den "*Danske Forening*" blev stiftet, var det *hende*, der drev *mig*, men jeg har aldrig kiendt nogen Kvinde, der, saa godt som hun, kunde klare for sig selv, hvad det *Menneskelige* har med det *Guddommelige* og det *Folkelige* med det *Christelige* at gjøre.

Hvor eiendommelig og dog hvor dybt og levende Fru *Marie* udtrykte sig i Hjertets Anliggender, lader sig vel bedst betegne ved hendes Liv-Udtryk, naar vi, som Mand og Kone, sad sammen, hvad vi jo gjorde langt mere end Ægtefolk pleier, og kunde det ogsaa, efter alle Omstændigheder, langt meer end de Fleste kan; thi da heldede hun sig tit op til mig med de Ord: *jeg vil gjerne være hos dig*. Hun sagde det jo saa yndig, at jeg aldrig kunde nænne engang

at ymte om, at det faldt mig forunderligt, hvordan en Kvinde, ellers saa riig paa faure Ord, kunde have et saa fattigt Liv-Udtryk for sin Kiærlighed, men jeg tænkte det dog tit, og først, da hun ikke længer var hos mig, først da slog det mig, at Fru *Maries Kiærligheds-Udtryk* kun syndes mig fattigt fordi det endnu var mig *for dybt*. Nu er det derimod ogsaa blevet mit Liv-Udtryk, som jeg oplyser for mig selv med et Træk af Fru *Maries* Liv i Cholera-Sommeren 1853.

Da vi nemlig paa *Rønnebæksholm* fik den sørgelige Tidende om Pestilensen i *Kiøbenhavn*, var vi jo paa Timen enige om, at skjøndt jeg ved en Anden havde besørget mine Embeds-Forretninger i Hovedstaden, maatte jeg dog, som sædvanlig, tage ind og forrette Guds-Tjenesten hveranden Søndag, men da jeg, af Bekymring for hende og for Huset, hun var knyttet til, bad *hende* blive hjemme, da svarede Fru *Marie* mig i Vrede: tænker du da, vi er *saadanne Rakkere!* og skjøndt det giøs i hende, da vi en af de allerværste Dage gik ind fra Jernbanen og mødte **[A:13]**kun Lig og Lig-Vogne, saa viste hun dog **[US:38]**baade da og siden, da vi *alene* flyttede ind til Byen endnu i *August*, hvad der laae i det, at *hun vilde gierne være hos mig*, og skjøndt hun nu vist er hvor der er meget godt at være, kalder jeg det dog det dybeste Udtryk for min Kiærlighed, naar jeg med *Sandhed* kan sige: jeg vilde gierne være hos hende, skjøndt Døden ligger imellem os!

Og hermed vender jeg mig da fra Fru *Maries Bautasteen* til hendes Livs og vort Samlivs Frugt, den lille lyslevende Dreng, der, med Guds Hjælp, engang skal give os *begge* det bedste *Eftermæle*, og ligesaa klart bevise *Ægtheden* af vort *aandelige* og *hjertelige Fællesskab*, som han alt beviser *Ægtheden* af sin Moders *Kvindelighed!* Det var nemlig Fru *Maries* Haab, saavel som mit, at skiænkede *Vorherre* os en Søn, da vilde Han, fordi vi *troede paa Ham* og *vilde gierne være hos hinanden*, ogsaa vise hvad Han forstaaer ved at gjøre *To til Eet!*

Fru *Maries* og mit indbyrdes Forhold var nemlig, for mine Øine, i det smaa af samme Art, som det indbyrdes Forhold mellem *Oldtid* og *Middelalder* i det store, saa at ligesom den ægte menneskelige *Nytaaersted* vil med Bevidsthed optage Oldtiden og Middelalderen i sig og færdes derefter, saaledes haaber jeg, at lille *Frederik Lange Grundtvig* skal med Bevidsthed optage i sig alt det *Forenelige* hos *Fader* og *Moder*, og saavel ved hele sin Færd, som ved sin Betragtning af *Menneske-Livet*, eensartet i det hele og i det enkelte, klarlig vise, i hvor høi en Grad dog en Dannemand og en Dannekvinde, som begge troer paa *Vorherre*, og vil gierne altid være hos hinanden, fordi de er hinanden uundværlige, kan blive *ligegode* om alt det *Folkelige* og *Menneskelige*, som *Vorherre* har skiænket dem!

